

משפטים ג

ורש"י שינה מדברי „רבתינו“ והביאו על הכתוב „באגנות“!

ובפרט שרש"י מדגיש בלשונו „מכאן למדו רבתינו“ (ולא „ואמרו רבתינו“, „ולמדו רבתינו“ וכיו"ב) – שמשמעו, כמשנ"ת כמ"פ, לשלול קס"ד שאפשר ללומדו ממקום אחר. והיינו, שרש"י מ"ד ייק שהלימוד הוא דוקא „מכאן“, מה כתוב „באגנות“, ולא מהכתוב דלקמן „ויוזרוק על העם“.

ב. ויובן זה בהקדם השאלה: כבר נת' כמ"פ שאין פרש"י על התורה ספר של הלכה, ולא בא אלא לפרש פשוטו של מקרא (כמ"ש רש"י כמ"פ בעצמו), וצ"ע בנדוד"ד – למאי נפק"מ בפירוש הכתובים זה שאמרו רבתינו „שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים“?

דלכאורה, הא שנכנסו לברית ע"י הזאת דמים מפורש בכתוב, „ויוזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית גו'", ואין צורך ב„לימוד“ כי מפורש הוא: ולא ידך, אין שום זכר בפשוטו של מקרא כאן שהיתה מילה וטבילה. ויתרה מזה מה נתוסף בהבנת פשוטו של מקרא ע"י לימוד זה של רבתינו?

א. „וישלח את נערי בני ישראל וייעלו עולות גו' זבחים שלמים לה' גו' ויקח משה חצי הדם וישם באגנות וחצי הדם זרק על המזבח, ויקח ספר הברית ויקרא גו' ויקח משה את הדם ויוזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם גו'“.

ובפרש"י על תיבת „באגנות“: „שתי אגנות, אחד לחצי דם עולה וא' לחצי דם שלמים להזות אותם על העם, ומכאן למדו רבתינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים שאין הזאה בלא טבילה“.

ואינו מובן: כתוב זה, „ויקח משה חצי הדם וישם באגנות“, לא איירי בהזאת הדם על העם אלא רק בשימת הדם באגנות כדי „להזות אותם (אח"כ) על העם“, וא"כ הו"ל לרש"י להביא זה ש„למדו רבתינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים“ על הפסוק: „ויקח משה את הדם ויוזרוק על העם“, וכמפורש שם „ויאמר הנה דם הברית“ – ולמה הביאו רש"י כאן בפסוק „ויקח משה חצי הדם וישם באגנות“?

וביותר תמוה: בגמ', מקורו של ה" לימוד, כן הובא הלימוד ע"ז מהכתוב „ויקח משה (חציו) הדם ויוזרוק על העם“,

„את הדם“. וכ"ה ברבינו גרשום שם (נדפס שם י,

א). גמ' יבמות מו, ב. – וראה לקמן הערה 36.

(7) ראה ס' כללי רש"י (קה"ת, תשמ"ג) ע' 79

(ובהוצאת תנשא – ע' 140) ושו"נ ועוד.

(8) בראשית ג, ח. שם, כד. ובכ"מ.

(9) ובלאה"כ עכצ"ל שאין כוונת רש"י ב„ומכאן

למדו רבתינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה

לה והזאת דמים“ שכולס נלמדו מכאן, שהרי מילה

לא נזכרה כלל „כאן“.

(1) פרשתנו כד, ה"ח.

(2) שם, ו.

(3) כריתות ט, א.

(4) כ"ה בדפוסים הנפוצים. וראה לקמן סעיף ג.

(5) שם, ח.

(6) כ"ה בגמ' לפנינו, שהועתקה תיבת „חציו“.

וכבר הג' בשטמ"ק שם (ועוד) שהיא מיותרת וצ"ל

שמלו באותו הלילה שנאמר¹² מתבוססת בדמיון . ואומר¹³ גם את בדם ברייתך שלחתי גוי" – כי מילת בני" במצרים היתה לצורך אכילת הפסח [או (בלשון רש"י)¹⁴] שיהיו בידם מצות להתעסק בהם כדי שיהיו¹⁵, ועוד: ע"ד הפשט אין מילה זו שייכת לכניסת בני" להברית דפרשתנו בעת מ"ח, והו"ל לרש"י לפרש חידוש זה, שמילת בני" במצרים נחשבת חלק מכניסתם לברית בעת מ"ח].

ג. גם יש לעיין:

לפי הגירסא הנפוצה לשון רש"י היא „שנכנסו אבותינו לברית במילה וטני" (לה) והזאת דמים", אבל בגמ' (לפנינו)¹⁶ נאמר „(לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה) והוצאת דם", ובפרש"י שם „הוצאת דמים – זריקת דמים על המזבח" (אלא שבהמשך הגמ' הובא, „טבילה מנלן דכתיב ויקח משה (חצי¹⁷) הדם ויזרק על העם ואין הזאה בלא טבילה").

וצ"ע – למה לא הזכיר רש"י גם „הוצאת דמים", דהיינו זריקת דמים על המזבח?¹⁸

והנה לפי גירסא אחרת¹⁹, גם בפרש"י כאן הלשון היא (כגמרא) „והוצאת דמים", ויש מפרשים²⁰ שכתבו שגם לה-

(16) זכרי' ט, יא.

(17) ראה הערה 24: 26.

(18) ראה הערה 6.

(19) ולאידך: הזאת דמים לא נאמרה בפירוש

בגמ' כ"א רק דרך אגב (כרא"י על טבילה). ובחדאג' מהרש"א כריתות שם הניח בצ"ע „אמאי לא חשיב נמי שלא נכנסו לברית בלא הזאה". ולהעיר משו"ת אבני נזר יו"ד סש"מז (אות ד ואילך). ערוך לנר ליבמות שם (ד"ה ואין הזאה).

(20) כ"ה בדפוס א' וב' דפרש"י, ורוב כתי"רש"י שח"י. וכן הועתק ברא"ם כאן.

(21) נחלת יעקב על פרש"י כאן.

כן – סיום דברי רש"י „שאינ הזאה בלא טבילה": כלל זה אין לו הכרח בפשוטו של מקרא (וכן – רש"י לא הביא שום רא"י ע"ז), אלא הוא כלל בהלכה²¹ – וא"כ, גם את"ל שרש"י הוצרך להביא שהיתה גם טבילה (כיון שכן אמרו רבותינו שכך נכנסו אבותינו לברית), צריך ביאור למה הביא גם את ההוכחה של רבותינו ע"ז מהכלל „שאינ הזאה בלא טבילה"?

ועוד זאת: בנוגע למילה לא הביא רש"י שום רא"י, אף שבגמ' הובאו ע"ז שני כתובים – „כי מולים היו כל העם היוצאים", אי נמי מהכא²² ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיון, ואומר לך בדמיון חיי וגו'" – ולמה הוצרך רש"י לרא"י על הטבילה?

[ולכאורה דוחק לתרץ, שמילת בני" במצרים מפורשת בקראי²³, כמ"ש²⁴, וכל ערל לא יאכל בור", וכן פרש"י²⁵ שהקב"ה נתן להם שתי מצות דם פסח ודם מילה

(10) ויש להוסיף, שבמכילתא (יתרו יט, י) למדו שהיתה טבילה לפני מ"ח ממה שנאמר (שם) „וקדשתם היום ומחר) וכבסו שמלותם", וברמב"ם (הל' איסורי ביאה רפ"ג) הביא לימוד זה, ולא הלימוד שבש"ס „שאינ הזאה בלא טבילה" (ואע"פ שבש"ס (יבמות שם) דחו לימוד זה, כי „דלמא נקיות בעלמא". וכבר האריכו במפרשים, שהרמב"ם ס"ל שדחי' זו אינה למסקנא ולהלכה: ולאידך, הכלל „אין הזאה בלא טבילה" אינו לכרע]. ואכ"מ.

(11) יהושע ה, ה.

(12) יחזקאל טז, ו.

(13) משא"כ טבילה, שלא נזכרה בקרא, הוצרך רש"י להביא רא"י ע"ז (ראה דבק טוב והואיל משה (באר היטב) על פרש"י פסוק ח).

(14) בא יב, מח. ולהעיר, שהרמב"ם שם הביא כתוב זה לרא"י על מילה (ולא הכתובים שבש"ס). וראה רשב"א ליבמות מו, ב. וכבר האריכו במפרשים.

(15) בא שם, ו.

משה את הדם ויזרוק וגו' ואין הזאה בלא טבילה והרצאת דמים דכתיב וחצי הדם זרק על המזבח – הרי שהזאת דמים והרצאת דמים לאו היינו הך, ותרווייהו איתנהו בי[.]

ועפ"ז – למה הביא רש"י רק הזאת דמים (על העם) ולא גם „הרצאת דמים“ (ע"ג המזבח)?

ד. ויש לומר הביאור בזה:

בכתוב כאן מפורש דבר חידוש, „ויקח משה חצי הדם גו' וחצי הדם גו'“, כלומר, שהי' מעשה מיוחד של חילוק הדם לב' חצאין²² דוקא, וכמפורש ב' רש"י בד"ה „ויקח משה חצי הדם“ – „מי חלקו, מלאך בא וחלקו“, פעולה מיוחדת של חלוקת הדם ע"י מלאך²³.

וצ"ע: מצינו בעוד מקומות שחלק מדם הקרבן נזרק על המזבח וחלקו מזים על האדם (כמו בחינוך אהרן ובניו ל' כהונה שנאמר²⁴, ולקחת מדמו ונתת על תנוך אוזן אהרן גו' וזרקת את הדם על המזבח סביב, ועוד) – אבל לא מצינו שיהי' מעשה מיוחד של חלוקת הדם לב' חצאין, ולמה כאן הי' צ"ל חלוקת הדם לב' חצאים?

וזהו מ"ש רש"י „מכאן למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית במילה וטבילה והזאת דמים“, כלומר, מכתוב זה – שבו

גירסא בפרש"י „הזאת דמים“, אין כוונת רש"י שהיתה הזאה על העם, אלא כמו שפי' התרגום לקמן עה"פ „ויזרוק על העם“ (והובא בפרש"י שם, כדלקמן סעיף ח) „וזרק על מדבחה לכפרא על עמא“, והיינו, ש„לא“ זרק כלום על העם גופייהו אלא בשביל כפרת העם זרק על המזבח . . . דהרצאת והזאת הכל אחד והיינו על המזבח.

אבל צע"ג אם אפשר לפרש כן ב' גירסא הנפוצה בפרש"י כאנ"י, שכתב „(שתי) אגנות כו'“ להזות אותם על העם²⁵, דהיינו שההזאה היתה על העם עצמו (ולא זריקה על המזבח, שלא נזכרה כלל בפרש"י כאן). ומזה, דמ"ש רש"י בהמשך לזה „שנכנסו אבותינו לברית כו' והזאת דמים“ כוונתו להזאת דמים „על העם“. ועוד זאת: כיצד אפשר לפרש ש„הזאת דמים“ היינו זריקה על המזבח, והרי רש"י ממשיך „שאין הזאה בלא טבילה“, ובשלמא אם הזאה פירושה הזאה על העם, מובן שקודם להזאה צ"ל טבילה, אבל אם הכוונה לזריקת דם על המזבח – מהי שייכות טבילת האדם לזריקת דם על המזבח?²⁶

[וכן מפורש בפרש"י לש"ס במק"א²⁷, שהביא לשון הברייתא „מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והריצאת דמים והזאת דמים“ דכתיב ויקח

בברייתא (וראה מהרש"א שם). ולהעיר מגירסת התוס' שהובאה בהערה 24.

(27) ובפי' הרס"ג עה"ת כאן פי' „חצי“ – „מקצת“.

(28) ראה רא"ם ועוד, הכרחו של רש"י לפירוש זה בשו"ן הכתוב. – וכבר העירו על החילוק בין ל' רש"י ולשו"ן המדרש (ויקרי פי"ה), ומיחין הי' יודע משה חצי של דם, וכן הטעם שנקט רש"י כהפירוש שהי' ע"י מלאך ולא כא' משאר פירושי המדרש שם. – ונת' בההתעודות. ואכ"מ.

(29) תצוה כט, כ.

(22) ל' הנחלת יעקב. – וכבר האריכו במפרשי הת"א, ועוד. וראה ת"י יבמות שם ד"ה ויקח משה.

(23) ראה גם באר בשדה על פרש"י כאן.

(24) ועפ"ז נ"ל לאידך, שגם את"ל כהגירסא „והרצאת דמים“, כוונת רש"י (כאן, בפשש"מ) היא להזאה על העם (ולא זריקה על המזבח, כפירושו על הש"ס). ויותר נראה לקיים הגירסא „והזאת דמים“. ולהעיר שכה"ג גירסת התוס' (יבמות שם) בגמ' כריתות שם.

(25) ר"ה לא, ב ד"ה צריך.

(26) ומפשטות ל' רש"י משמע שכן גרס

ביני וביניכם", "בריתי בבשרכם", כן הו'
את דמים הכניסה את ישראל לברית.

ועפ"ז יש לבאר גם סיום לשון רש"י
"שאינן הזאה בלא טבילה": אין כוונת
רש"י להביא רא"י שהיתה טבילה (כשם
שלא הביא רא"י על מילה), אלא לבאר
חוכן ענין הטבילה ושייכותה לברית,
דמהי שייכותה של טבילה לענין ה'
ברית?³⁷ ולכן מפרש רש"י, שאכן אין
מעשה הטבילה עצמו פעולה של כניסה
לברית, וכל ענינה אינו אלא הכשרה
להזאה³⁸, "שאינן הזאה בלא טבילה".

וזהו גם הטעם שלא הביא רש"י ש'
נכנסו לברית ע"י קרבן ("הרצאת דמים"),
כי בפשוטו של מקרא³⁹, הקרבת הקרבן
היא חיוב צדדי ונוסף, ואינו חלק מעצם
פעולת הכניסה לברית⁴⁰.

ה. אבל אין ביאור זה מספיק, שהרי
לפי הנ"ל כוונת רש"י בהבאת לימוד זה
דרבותינו היא לתרץ שאלה בכללות
הכתוב, בענין חלוקת הדם לב' חצאים –
ואילו רש"י הביאו בהמשך לפירושו על
"אגנות", שעיקר כוונת רש"י בפירוש זה
היא לבאר הטעם שהוצרכו לשתי אגנות
("א' לחצי דם עולה וא' לחצי דם של'
מים"); ואם כוונת רש"י רק לתרץ ה'
שאלה הכללית הנ"ל – ה' לו להביאו
בד"ה בפ"ע ("וישם באגנות – להזות על
העם, מכאן למדו כו").

מודגש שחצו את הדם – למדו רבותינו
שהזאה זו⁴¹ הכניסה את אבותינו לברית.

וכמבואר במפרשי התורה⁴², שנחלק
לשני חצאין, שכן דרך כורתי ברית ש'
נאמר⁴³ העגל אשר כרתו לשנים ויעברו
בין בתריין, וענין זה כבר מפורש ב'
פרש"י לעיל (גבי ברית בין הבתרים)
ע"ה⁴⁴, "ויבחר אותם" – "חלק כל אחד
לשני חלקים . . לפי שה' כורת ברית
עמו כו' ודרך כורתי ברית לחלק בהמה
ולעבור בין בתרי' כמה שנאמר להלן⁴⁵
העוברים בין בתרי העגל", וכיון שזוהי
"דרך כורתי ברית" (גם בברית עם ה'
קב"ה) ודאי שגם הברית דפרשתנו היתה
באופן כזה. וזוהי כוונת רש"י כאן, שה'
כניסה לברית⁴⁶ היתה ע"י הזאת דמים⁴⁷,
כיון שהיתה באופן של חלוקת הדם לב'
חצאין⁴⁸.

וזהו שהביא רש"י, "מכאן למדו רבו'
תינו שנכנסו אבותינו לברית במילה כו'
והזאת דמים", דכמו שפשוט שמילה
מכניסה את האדם לברית, כמפורש בכ'
תוב שענינה של מילה היא "אות ברית

(30) ומה שרש"י מביא גם מילה (וטבילה) – אף
שזה לא נלמד "מכאן" – כי מעתיק דברי "רבותינו"
(להדגיש דהזאת דמים היא דבר המכניס לברית כמו
מילה, כדלקמן), אבל עיקר כוונתו ב"מכאן" היא
לענין הזאת דמים.

(31) תזקוני כאן (פסוק ח). ועד"ז ברי' בכור
שור. תנ"י הדר זקנים. ועוד. וראה ויקר' שם.
מכילתא יתרו יט, י (ובפי' זה ינחמנו). וראה (ע"ד
החסידות) אוה"ת פרשתנו (כרך ח) ס"ע ג'מב ואילך.
(32) ירמ' לד, יח.

(33) לך לך טו, י. וראה גם רש"י נצבים כט, יא.

(34) ירמ' שם, יט.

(35) וזהו גם דיוק הלשון "נכנסו לברית", ולא
"נתגייירו".

(36) ואולי מטעם זה הובאה בגמ' (בגירסא
שלפנינו) תיבת "חצי (הדם)" – ראה הערה 6.

(37) לך לך יז, יא. שם, יג. ועוד.

(38) כלומר: אף ששובן שיש מקום לטבילה בעת
שנכנסים לברית (ע"ד הטבילה מטומאה לטהרה) –
מ"מ אין הטבילה מעשה המכניס לברית, כבפנים.

(39) ראה תוד"ה דאין הזאה – יבמות שם.
ולהעיר משפת אמת לכריתות שם.

(40) וגם ע"ד ההלכה כ"ה, שחיוב קרבן הי"ע
נוסף (ולא מעצם פעולת הכניסה לברית), כמשנית
בארוכה במק"א (לקו"ש חכ"י ע' 162 ואילך).

(41) וצ"ע ל' רש"י בתהלים (נ, ה).

זריקת הדם על המזבח היתה מן המזר-
קו⁴⁵) — משא"כ לדעת רש"י והרמב"ן
היו שני מיני כלים, „אגנות“⁴⁶ שבהם
קיבל משה את הדם כדי להזות על
העם⁴⁷, „והחצי האחר זרק על המזבח מן
המזרקות שקבל אותו בהם כדרך הקר-
בנות“⁴⁸].

והטעם שלא פרש"י כן מובן בפשטות,
כי פשטות לשון הכתוב „ויקח משה חצי
הדם וישם באגנות, וחצי הדם זרק על
המזבח“ מורה, שרק חצי הדם (שלא זרק
על המזבח) שם באגנות.

אבל לפי זה צ"ע בכתוב עצמו: מדוע
פירש הכתוב את הכלי שבו נתן משה את
חצי הדם הראשון „להזות על העם“, ולא
את הכלי שקיבל בו את הדם כדי לזרוק
על המזבח?⁴⁹

כן אינו מובן: מהו החידוש בזה ש-
משה שם את הדם באגנות כדי להזות
ממנו על העם (עד שהכתוב הוצרך ל-
ספר זה) — הרי אא"פ לקבל את הדם

ועוד: לפירוש הנ"ל נמצא, שהכניסה
לברית שייכת לשני חצאי הדם, הן החצי
ששם משה באגנות „להזות . . על העם“
והן החצי ש„זרק על המזבח“ — וא"כ
קשה יותר למה הביא רש"י לימוד זה
בפירושו על תיבת „באגנות“ (דקאי רק
על החצי שהזוה על העם)⁵⁰.

גם אינו מבואר הא שלא הביא רש"י
גם „הרצאת דמים“, דאף שחיוב הקרבן
(בעת הכניסה לברית) אינו חלק מעצם
הכניסה לברית כנ"ל, הרי מ"מ „הרצאת
דמים“ — דהיינו זריקת חצי הדם על
המזבח — היא מגוף ענין הברית (וכמו
שביאר בספורנו⁵¹), „עשה את המזבח כ-
שליח לא-ל ית' לבדו לכרות הברית, ו-
בכך קבל (המזבח) חצי הדם וחציו האחר
יזרוק על העם הנכנסים עמו בברית“,
והדרא קושיא לדוכתא, דהו"ל לרש"י
להביא גם „והרצאת דמים“?

ולכן נ"ל, שלפרש"י, תוכן ענין ה-
כניסה לברית ע"י „הזאת דמים“ אינו ע"י
שני חצאי הדם (כפירוש המפרשים ה-
נ"ל), אלא ע"י הדם ששם משה בשתי
אגנות, א' לחצי דם עולה וא' לחצי דם
שלמים, כדלקמן.

ו. לפי פשוטו, כוונת רש"י בפירושו
„שתי אגנות, אחד לחצי דם עולה וא'
לחצי דם שלמים“ היא לשלול הפירוש
שגם הדם שזרק על המזבח שם תחלה
באגנות, וכמ"ש האבן עזרא שה„אגנות
ישמש לשנים, שנתן חציו באגנות וחציו
אחר באגנות“ [וברמב"ן מוסיף, שזוהי גם
„דעת אונקלוס“ שתרגם במזריקא“ (כי

(45) תרומה כז, ג ובפרש"י שם.

וכבר האריכו במפרשים (מיני תרגומא, נתינה
לגר, נפש הגר ועוד) שהת"א לשיטתו, שגם חצי
הדם שנאמר בו „ויזרוק על העם“ — זרק על המזבח
אלא שה"י בעד העם (כנ"ל סעיף ג ולקמן סעיף ח).

(46) ראה טור הארוך כאן, שאגנות „הם כלים
עשויים שלא כדמות כלי המזבח“. וכ"ה ברמב"ן
הוצאת שעוועל. וראה מיני תרגומא כאן (לפי הגיר-
סא שלפנינו „עשויים כדמות כו"). ולהעיר מפנים
יפות כאן.

(47) ולהעיר מרש"י פינחס כח, ו. ואכ"מ.

(48) ל' הרמב"ן.

(49) והרי עדיין לא נעשה המשכן וכליו. ולהעיר
מפסח מצרים „הדם אשר בסף“ (בא יב, כב, וברש"י
שם „בכלי כמו ספות כסף“). וראה רש"י שם, ז.

(42) ורש"י לא רמו כלל לסיום ל' הכתוב „וחצי
הדם זרק על המזבח“.

(43) כאן פסוק ו. וראה ויק"ר ומכילתא הנ"ל. —
וראה לקמן הערה 57.

(44) וכ"ה גם בתיב"ע כאן (וכן בפסוק ח).

(*) וי"ג תרגומא — ראה לקו"ש ח"ח ע' 372

הערה 14. וש"נ.

ביד להזות ממנו על כל העם⁵⁰ (ובפרט שביתיים, ויקח ספר הברית ויקרא ב' אזני העם גו''), וא"כ פשיטא שנתן את הדם בכלי.

ולתרץ שאלות אלו ממשיך רש"י, ומכאן [בוא"י המוסיף] למדו רבותינו שנכנסו אבותינו לברית כו' והזאת דמים, שבזה מדגיש רש"י, שהכניסה לברית היתה ע"י שני סוגי הדם שבשתי האגנות.

ז. ביאור הענין:

החילוק בין "עולה" ו"שלמים" בפש-טות הוא, שעולה "היא כולה כליל"⁵¹ לה, ושלמים יש בהם חלק לבעלים⁵². והם שני חלקי ה"ברית" (כדרך כורתי הברית, שעוברים בין שני הבתרים), חלק א' שייך לה' (דם העולה) וחלק א' שייך לישראל (דם השלמים)⁵³. וזהו שאומר הכתוב, וישם באגנות, שלא עירב משה את שני הדמים וזרקם יחד⁵⁴ על העם, אלא שם אותם בשתי אגנות והזה מכל אחד בפ"ע על העם, שדוקא בזה מודגש גדר של ברית, הזאה משני חלקי הדם (כאילו עברו ישראל בין שני חלקי ה-דם).

ולפירוש זה נמצא, שפעולת הכניסה

לברית היתה רק ע"י חצי הדם שזרק על העם (ע"י שני חלקים שבו, חצי דם עולה וחצי דם שלמים), וכפשוטו לשון הכתוב, ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם, שרק חצי זה של הדם נקרא "דם הברית".

ועפ"ז צ"ל, שזריקת "חצי הדם" על המזבח אינה חלק מפעולת הכניסה ל-ברית, אלא הוא דבר צדדי, דכדי שיחול על "דם הברית" שם "דם עולה" ו"דם שלמים" (שדוקא ע"י שני חלקים, א' לה' וא' לישראל), צריך הדם להיות חלק מדם קרבן שזרק על המזבח⁵⁵.

וזהו ג"כ הטעם שהכתוב מספר ב' פרטיות ע"ד חצי הדם להזות על העם (ששם אותו באגנות) — כי עיקר כוונת פרשה זו היא⁵⁶ לספר ע"ד הברית שכרת הקב"ה עם ישראל, וברית זו נעשתה ע"י "הזאת דמים" בחלק הדם ששם באגנות: ויש להוסיף, שע"פ הנ"ל היתה התחלת פעולת הברית בזה גופא ש"ויקח משה חצי הדם וישם באגנות", כי פעולה זו, לשים הדם, בשתי אגנות א' לחצי דם עולה וא' לחצי דם שלמים, היא ע"ד ה-פעולה ד, ויבחר אותם (חלוקת הבהמה).

[משא"כ זריקת הדם על המזבח היתה רק דבר צדדי (בענין פעולת הברית), כדי שיהי' דם עולה ודם שלמים (כנ"ל), ולכן אינו מפרט שם הכלי שבו קיבל חצי הדם שזרק על המזבח].

50 משא"כ בפסח מצרים שנתנו הדם על המשקוף ושתי המזוזות, מקום לקס"ד שהקבלה היתה ביד (רש"י בא שם).

51 רש"י יתרו יח, יב.

52 ולהעיר מפרש"י לקמן (תצוה כט, כב. וראה רש"י ויקרא ג, א) כפי שם "שלמים" — "שמישים שלום למזבח ולעובד העבודה ולבעלים".

53 ביפ"ת (השלם) לויק"ר שם, שולל פ"י זה בדברי המדרש. אבל בפשוטו של מקרא (שיטת רש"י בפ"י עה"ת) יל"פ כן.

54 להעיר ממיני תרגומא כאן "צריך ביאור קצת איזה איסור יש בתערובות דם עולה ודם שלמים הלא שוין במתנות כו".

55 ויש לומר, שגם זה שחילקו את הדם לשני חצאים דוקא (כנ"ל סעיף ד) — אף שלפי הנ"ל אין פעולת הברית בבי' חצאים אלה — היינו בעיקר כדי שיהי' מודגש יותר ב"דם הברית" שהוא רק "חלק" (ע"ד, ויבחר אותם) ע"י שם "חצי דם עולה" .

56 חצי דם שלמים, חצי דוקא. ראה בארוכה לקו"ש חכ"י ע' 156 ואילך.

[ובדרך זו יש להוסיף ביאור בפרש"י לקמן על פסוק: "ויזרוק על העם", שמפרש "ענין הזאה, ותרגומו זורק על מדבחה לכפרא על עמא", שלשיטת התרגום לא היתה שום הזאת דם על העם⁵⁸, אלא רק זריקה על המזבח בעד העם, "לכפרא על עמא" (דחצי אחד זרק על המזבח ככל קרבן⁵⁹, וחצי אחד זרק במיוחד "לכפרא על עמא").

והטעם שהביא רש"י פירוש התרגום כבר ביארו במפרשים⁶⁰, כי לפי פשוטו קשה לומר שמשוה רבינו זרק מדם זה על כל ששים רבוא מישראל. אבל ע"פ הנ"ל יש לומר, שזה נוגע גם לתוכן פעולת הברית. דלהפירוש שהיתה הזאה על העם ממש, הרי הכניסה לברית ע"י "הזאת דמים" היתה ע"י ששני סוגי הדמים (חצי דם עולה וחצי דם שלמים) נתאחדו בהזאתם על ישראל כנ"ל. וע"י מוסיף רש"י, שלפי התרגום מובן גדר הברית ע"י הדמים גם להפירוש ש-הכניסה לברית היתה ע"י שני חצאי הדמים (החצי שזרק "על המזבח" והחצי שזרק "על העם"), דכיון שגם החצי השני (לכפרא על עמא) זרק על המזבח, הרי נמצא, ששני החצאים נתאחדו ע"ג ה-מזבח].

ט. והנה ע"פ ביאור זה מובן, שה"אח-דו"ת שצ"י ברית זו היא אחדות חזקה ומעולה יותר מה"אחדות" שצ"י חלוקת

ח. ויש לומר, שהטעם שנקט רש"י כאופן זה, שהברית היתה ע"י חלק הדם שהזה על העם (ולא שהברית היתה ע"י שני חצאי הדם, החצי שהזה על העם והחצי שזרק על המזבח) – אינו רק מפני משמעות לשון הכתוב, שרק חלק זה נקרא בשם "דם הברית", אלא גם מפני שדוקא לפי אופן זה מדוייקת פעולת הברית ע"י הזאת הדמים.

דהנה "דרך כורתי ברית" היא בשני פרטים (א) לחלק בהמה (ב) ולעבור בין בתרי, ועיקר פעולת הברית היא (לא) חלוקת הבהמה, שזוהי פעולה של חלוקה (ופירוד, אלא) בהעברה בין חלקי, המורה על האיחוד של שני החלקים.

ועפ"י יש לעיין בנדו"ד, היכן היתה פעולה ע"ד העברה בין שני הבתרים? דלפירוש המפרשים הנ"ל היתה רק חלוקת קח הדם, וכל חלק נזרק במקום אחד, חצי אחד על המזבח וחצי אחד על העם⁶¹?

משא"כ ע"פ הנ"ל בשיטת רש"י מובן, כי משה הזה את שני חלקי דם הברית (חצי של עולה וחצי של שלמים) על בני, שע"י נתאחדו שני סוגי הדם.

57) ע"פ המבואר בפנים מובנים דברי היוקיר (כגירסא שלפנינו. וכיה ביוקיר הוצאת מרגליות (שם): "אמר משה לפני הקב"ה מה נעשה בחלקן א"ל זורק על העם, ומה נעשה בחלקם א"ל זורק ע"ג המזבח" [וכיה במכילתא יתרו שם לפנינו: "חלק למקום וחלק לצבור" . . . ויקח משה חצי הדם [וישם באנגות] זה חלק למקום, וחצי הדם זרק על המזבח זה חלק לצבור"] – ד"ש לומר, שזוהי ע"ד "ויתן איש בתרו לקראת רעהו" (לך טו, י), המורה על האחדות בין שני הבתרים.

[משא"כ לגירסת הילקוט פרשתנו כאן (רמז שסא. וכפית ליוקיר שם, שכן צ"ל הגירסא ביוקיר. ויש גורסין כן גם במכילתא שם) שחלק המקום זרק על המזבח וחלק ישראל זרק על העם].

58) להעיר מהגירסא בדפוס א' דפרש"י, וכן בכמה כת"י רש"י שתח"י – "ותרגומו זורק על עמא" (ואין התיבות "על מדבחה לכפרא").

59) ראה באר יצחק על פרש"י כאן, שלהתרגום, גום, זריקת חצי הדם על המזבח כאן היתה, כדי לקדשו (ולא לכפרה).

60) באר מים חיים (לאחי המהר"ל). דבק טוב. הואיל משה (באר היטב). וראה ראב"ע, רלב"ג ואכרנבאל כאן.

כולא חד⁶³, ניתן הכח להתאחד עם הקב"ה בתכלית היחוד.

ועפ"ז יש לבאר הרמז בכך שבבית בין הבתרים היתה ע"י חלוקת בהמה⁶⁴ ואילו הבבית כאן היתה ע"י "הזאת דמים"⁶⁵ – כי כאן נתחדש הביטול בעצם מציאותם וחיותם של ישראל, כדם שלהם⁶⁶, שנעשים כולא חד עם קוב"ה.

(משיחות ש"פ משפטים תשל"ד)

בהמה והעברה בין שני הבתרים, שהרי שם נשארים הבתרים מחולקים כל אחד בפני עצמו, אלא שעוברים בין שני הבתרים, ואילו כאן נתערבו ונתאחדו שני חלקי הדם.

ויש לומר שבוה יש רמז גם להחידוש שבבבית זו בין הקב"ה לבנ"י על הבבית שכתר עם אברהם בבבית בין הבתרים:

במ"ת ניתן הכח שבנ"י יגיעו לאחדות גמורה עם הבורא, וכמשנ"ת לעיל באר-כה⁶¹, שתכלית העלי' בהכרת והרגשת הביטול שהיו נבראים יכולים להגיע אלי' לפני מ"ת, היא דרגת הביטול ד- "מרכבה" (כמחז"ל⁶², "האבות הן הן המר-כבה"), שאף שמרכבה בטלה לגמרי לרצון הרוכב, מ"מ יש כאן שני דברים, הרוכב והמרכבה הבטילה אליו: משא"כ ע"י נתינת התורה, ש"אורייתא וקוב"ה

(63) זהר הובא בתניא פ"ד, שם רפכ"ג. וראה זח"א כד, א. זח"ב, ס, איב. תקו"ז, תצ (כא, ב). ותכ"ב (סד, א).

(64) וע"פ פנימיות הענינים יש לומר, שהבבית ע"י חלוקת בהמה בבבית בין הבתרים מרמזת על הביטול דמרכבה, השייך לבחי' בהמה, חיות המר-כבה.

(65) ראה חזקוני ותוס' הדר זקנים כאן.

(66) וראה אוה"ת פרשתנו (הג"ל הערה 31) ע' ג'מ"מה.

(61) ע' 97 ואילך.

(62) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

תרומה

והנה בביאור מרז"ל הנ"ל נאמרו כמה פירושים, ומהם: א) „במקדש¹¹ והמזבח יראה שאע"פ שבבנין שלמה נסתלקו מ"מ הם קיימים לעולם במקום שנגזז¹² ולא יהי' בהם הפסד". ב) אע"פ¹³ שהמקדש נחרב, קדושת המקום לא בטלה, וכמ"ש הרמב"ם¹⁴ ז', „קדושה ראשונה שקידשה שלמה שהוא קידש העזרה וירושלים ל-שעתן וקידשן לעתיד לבוא. . . שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטילה והרי הוא אומר¹⁵ והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים¹⁶ אע"פ ש-שוממין¹⁷ בקדושתן הן עומדים".

וצ"ע, אמאי לא ניחא לי' להצ"צ פירוש הנ"ל, שלכאורה עדיפי, שהרי לפיהם קאי על המקדש עצמו, ואילו לפירוש הצ"צ הענין ד, „אינו זז" הוא לפי

א. שנינו בספרי¹⁸, בכל מקום שנאמר לי קיים לעולם ולעולמי עולמים. . . ב-מקדש הוא אומרי ועשו לי מקדש". ועד"ז איתא במדרש¹⁹, „בכל מקום שנאמר לי אינו זז לעולם לא בעוה"ז ולא לעוה"ב²⁰. . . במקדש ועשו לי מקדש²¹".

ומבאר כ"ק אדמו"ר הצ"צ, דענין „אינו זז בעוה"ז" במצות „ועשו לי מקדש" הוא „משום דכתיב²² ואהי להם למקדש מעט. . . וארז"ל. . . אלו בתי כנסיות²³ א"כ הרי שאין זז גם בעוה"ז".

1) בהעלותך יא, טז (על הכתוב „אספה לי" לענין סנהדרין). הובא ביל"ש פרשתנו רמז שסד בתחלתו עה"פ ויחלו לי.

2) בספרי לפנינו „שבכל מקום" – בהמשך ל„לשמי". וראה לקמן הערה 27.

3) פרשתנו כה, ח.

4) ויק"ר פ"ב, ב.

5) ועד"ז הוא בתנחומא פרשתנו ג בסופו „כל דבר שאמר הקב"ה תורה לי ישנו בעולם הזה ולעולם הבא, אבל לא הביא שם הפסוק „ועשו לי מקדש".

6) ועד"ז הוא במדרש שמואל יט.

בתנחומא בהעלותך (יא) ובבמדבר"ר (פט"ו, יז) בסגנון אחר: מעלתו של יעקב מעלה שאין לה ירידה ואין קדושתם מתחללת לעולם וכן אתה מוצא שה' זקנים אחד משלש עשרה דברים שהן כתובים לשמו של הקב"ה אלו הן. . . אהל מועד מנין שנאמר ועשו לי מקדש (ויש שם כמה שינויים בדברים שנמנו – ראה יפה תואר השלם שבעה ערה 11. ואכ"מ). וראה לקמן הערה 27.

7) אהר"ת פרשתנו ס"ע א'תמב. וראה שם ע' איתכה. אהר"ת שבת שובה ס"ע א'תפז.

8) יחזקאל יא, טז. וראה רש"י ותרגום שם.

9) מגילה כט, א.

10) במגילה שם: אלו בתי כנסיות ובתי מד-רשות. ולכאורה גם באהר"ת שם הכוונה לרמז גם

לסיים לשון רז"ל אלא שציצר בלשונו (כדרכו בכ"מ ברשימותיו). וראה לקמן סעיף ו.

11) יפה תואר השלם לויק"ר שם.

12) צ"ע כוונתו שהרי הא דנגזז מפרש בנוגע

לאוהל מועד – משכן (כבתוספתא סוטה פ"ג, א. סוטה ט, א). ואולי כוונתו למ"ש במדרש (במדבר"ר פט"ו, יג. וכ"ה באיכ"ר פ"ב, יג. זח"א ג, א. וראה גם לקו"ש חט"ז ע' 465 הערה 9) „שערי ביהמ"ק במקומן נגזזו שנאמר (איכה ב, ט) טבעו בארץ שערי".

13) ראה ספרי דבי רב, תולדות אדם וזרע אברהם לספרי בהעלותך שם.

14) הל' ביהב"ח פ"ז הי"ד-טז.

15) בחוקותי כו, אל.

16) מגילה כח, סע"א (במשנה).

17) בדפוסים רמב"ם לפנינו „ששוממין". אבל ברמב"ם דפוס רומי רמ ובכת"י התימנים הוא (כב-פנים) „ששוממין". וכ"ה ברמב"ם הל' תפלה פ"א הי"א (הובא לקמן בפנים (ס"ד)). „שוממין", וכמשנה מגילה שם.